

**РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ І ПРАВА:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ**

МИНА В. В.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії
та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

ПАВЛУСІВ Н. М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри теорії
та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
(Львівський державний університет
внутрішніх справ)

УДК 340.12

УРОКИ АФІНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ ДЛЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Стаття присвячена висвітленню особливостей афінської демократії, її ролі в сучасній євроатлантичній моделі суспільства. Охоплено основні аспекти нашого часу, здійснено аналіз ідеї громадянського суспільства в сучасній Україні, перспективи її впровадження. Акцентовано увагу на історичних уроках афінської демократії, що сприятиме зближенню правових систем України та європейського континенту.

Ключові слова: демократія, громадянське суспільство, Поліс, влада, урок.

Статья посвящена изучению особенностей афинской демократии, ее роли в современной евроатлантической модели общества. Охвачены основные аспекты нашего времени, проанализированы идеи гражданского общества в современной Украине, перспективы ее внедрения. Акцентировано внимание на исторических уроках афинской демократии, которые будут способствовать сближению правовых систем Украины и европейского континента.

Ключевые слова: демократия, гражданское общество, Полис, власть, урок.

The article is devoted to highlighting the peculiarities of Athenian democracy, its role in the modern Euro-Atlantic model of society. The main aspects of our time are covered, the analysis of the idea of civil society in modern Ukraine, the prospects for its implementation. Attention is drawn to the historical lessons of Athenian democracy, which will facilitate convergence of legal systems of Ukraine and the European continent.

Key words: democracy, civil society, politics, power, lesson.

Вступ. Зразком для Заходу є афінська демократія, суть та генезис якої Фрідріх Енгельс охарактеризував так: «Афінська держава, якою керувала рада, що складалася з п'ятисот обраних представників десяти племен, а в останній інстанції – народні збори, куди мав доступ і право голосу кожен афінський громадянин; водночас архонти й інші посадові особи відали різними галузями управління та судовими справами» [1].

Постановка завдання. Сучасна євроатлантична модель суспільства ґрунтується на засадах афінської демократії. Зважаючи на євроінтеграційну спрямованість сучасної Української держави, варто порівняти невдачі та досягнення афінської демократії. Вагаємо не позбавленим підстав порівняльний аналіз політичних процесів у давніх Афінах і постреволюційній Україні. Завдяки досягненню мети наукової статті актуалізується вивчення відповідних тем курсу «Історія держави і права зарубіжних країн» студентами юридичних факультетів.

Результати дослідження. Насамперед треба визначитися із зіставністю вживання терміну «демократія» щодо політичної системи сучасної України.

Як відомо, «демократичними» себе називали режими насправді далекі від демократії (колишні соціалістичні режими та постколоніальні держави в Африці, Азії, Латинській Америці).

Попри поширену думку, демократичність політичного режиму не пов'язана дискретно з досягнутим рівнем економічного добробуту населення. Так, не вважаються демократіями багаті нафтові монархії Перської затоки. Крім того, демократичність політичного режиму не залежить від форми правління: існують демократичні монархії і тоталітарні республіки.

Арістотель розглядав демократію в контексті розмежування різних культур і цивілізацій: поліс він вважав нерозривно пов'язаним із демократією, а недемократичні режими вважав варварськими: «Важлива характеристика поліса: мета суспільних відносин – забезпечити умови для самодостатнього буття вільних і рівних (геометричне чи арифметичне) політів. Що тут мається на увазі саме справедливість, а не просто право, очевидно: адже для Арістотеля не просто держава і її право є об'єктом дослідження, а держава як колектив вільних і рівних громадян, тобто поліс, а не будь-яка з варварських держав, де також є закон і право» [2]. У зв'язку із зазначеним, здійснений українським народом на Майдані вибір демократії є як вибором політичного режиму, так і цивілізаційним вибором.

Поліс заповів людству ідею громадянського суспільства, де кожен громадянин повинен брати активну участь у громадському житті, кожен повинен усвідомлювати свою приналежність громаді. Це добрий урок, бо кожен відповідає перед суспільством за свої справи.

Чи прижилася ідея громадянського суспільства в сучасній Україні? Нині не дуже.

У країні війна, а в нас влаштовують гучні весілля, розваги, фестивалі, у містах працюють нічні клуби, продається алкоголь. А це означає, що люди не готові ні в чому себе обмежувати заради суспільних справ. Натомість в Афінах нікому б і на думку не спало влаштовувати гуляння під час війни, коли на фронті гинуть громадяни Афін.

Прикладом байдужості жителів Львова є незадовільна політична активність громадян щодо проблеми вивезення сміття. У стародавніх Афінах міський голова облдержадміністрації був б вигнаний із громади (підданий остракізму) без права повернення. Остракізм – це процедура позбавлення громадянства осіб, які становлять загрозу демократії. У нас такого, на жаль, немає.

Інститут остракізму несприйнятливий для діяльності опозицій. Уся наша опозиція швидко опинилася б у діаспорі.

Вивчення перебігу суспільно-політичних процесів засвідчує, що сьогодні демократія в Україні є. Свідченням цього є реагування влади на тиск суспільства. Наприклад, припинення торгівлі з невідконтрольними Україною територіями, вивезення сміття зі Львова.

По-перше, на народних зборах громадяни Афін виражали свою думку голосуванням, і якщо таке голосування не задовольняло посадових осіб, збори розпускалися. Але для ухвалення рішення була неодмінно потрібна згода зборів: «У грецьких общинах-державах (полісах) ухвалення найважливіших рішень, як і законодавчі функції, є прерогативою народних

зборів, що віддзеркалюють волю всього громадянського колективу. Втіленням же рішень народних зборів, вирішенням побіжних справ займаються політики, безумовно підзвітні в усіх своїх діях народним зборам» [2].

Влада делегується народом, діють Народні збори (еклезія). В Афінах все вирішувалося відкритим голосуванням (підняттям рук). Люди беруть участь у вирішенні питань державного значення.

Народними зборами, на зразок Афінських (голосували підняттям рук, голосуванням чорними та білими камінцями), можна вважати Майдан. Майдан – це орган прямої демократії в умовах кризи легітимності представницьких органів. Український народ, наприклад, вийшов на майдан і змінив вище керівництво держави і зовнішньополітичний курс. Як більшість подібних революцій в Європі, процес супроводжується тимчасовою втратою території та іноземною інтервенцією (згадаймо для прикладу інтервенцію коаліції європейських держав на чолі з Австрією під час Великої Французької буржуазної революції).

По-друге, короткотерміновість посад. Потрібно зробити короткостроковість чинних посад. Перебування в Раді має бути нетривалим, тоді політики змушені будуть виконувати свої обіцянки, щоб залишитися ще на один термін. В Афінах усі посади були виборні і кандидати обиралися на 1 рік шляхом голосування.

По-третє, суд присяжних. В Україні дуже обмежено і нефункціонально застосовують суд присяжних. Практично, судова влада узурпована потужною системою корупціонерів.

На сьогодні демократія в Україні є, влада реагує на тиск суспільства. Усі реагують на публічність. Однак в Україні не вистачає незалежної судової системи та прокуратури. Реформування суду і прокуратури досить складна справа, яка вимагає професіоналізму, розсудливості в ухваленні рішень, про що Арістотель писав: «Прийняття рішення – це один із видів пошуків. Що стосується розумності в рішеннях, то треба зрозуміти, у чому її суть, чи є вона свого роду знанням (наукою), чи думкою, чи влучністю, а чи це щось іншого роду» [2].

Вирішення таких питань потребує розсудливості, про яку Арістотель писав: «Розсудливість же пов'язана з людськими справами і з тим, про що можна приймати рішення; ми стверджуємо, що справа розсудливого – це, передусім, розумно приймати рішення, а рішення не приймають ні про ті речі, яким неможливо бути і такими, й інакшими, ні про ті, які не мають певної мети, причому ця мета суть благо, здійсненне у вчинку. А безумовно здібний до розумних рішень той, хто завдяки розрахунку вміє досягти найвищого із здійснених у вчинках блага для людини» [2].

По-четверте, колегіальність. Рішення щодо Мінських угод ухвалив Президент України у вузькому колі наближених до нього посадовців. Угоди досі не ратифіковані Верховною Радою, хоча стосуються важливих питань державного устрою, питання війни і миру. У демократичних Афінах ухвалення такого рівня угод було б немислимим без участі Народних Зборів.

Висновки. Вивчення уроків афінської демократії актуалізує давні смисли західної цивілізації і культури, що сприятиме зближенню правових систем України і країн Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Енгельс Е. Походження сім'ї, приватної власності і держави / Е. Енгельс. – Київ, 1991.
2. Арістотель. Никомахова етика : в 4 т. // Арістотель. – М., 1983. –
3. Крестовська Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн : [хрестоматія-практикум] / Н.М. Крестовська, О.Ф. Цвіркун. – Х. : Одісей, 2010. – С. 61–76.
4. Бостан Л.Н. Історія держави і права зарубіжних країн : [навч. посібник] / Л.Н. Бостан, С.К. Бостан. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 240 с.
5. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн : [навч. посібник] / Г.І. Трофанчук. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 320 с.
6. Kenny A. The Aristotelian Ethics. A Study of the Relations between the Eudemian and Nicomachean Ethics of Aristotle. Oxf., – 1978.

